

ÇEVİRİLER

İKTİSADİ KALKINMANIN BAŞLANGIÇ
EVRELERİNDE İKTİDAR DÖNÜŞÜMÜ(*)

Yazan: Jacques AUSTRUY(**) Çevirenler:

Mustafa ÖZATEŞLER(***)

MUSA EKEN(****)

Toplumlarını endüstriyel gelişmeye sokmayı başaran iktidarlar, bunun için gerekli en az üç değişimi tamamlamışlardır:

1-İktidarlar toplumun düşünce tarzını değiştirmişlerdir. Böylece parametreler değişmiş, parametre değişikliği de önceleri ekonomik hesaplamalar bakımından rasyonel olmayan davranış göstergelerini daha sonra ise gelişme için gerekli davranışları değiştirerek rasyonel duruma getirmiştir.

2-İktidarlar alt yapıyı değiştirmişler ve yeni bir iktidar mantığı oluşturmuşlardır. Bu mantıkla, kendilerini destekleyen, yardım eden,yardım ve desteğini değişik koşullarda sürdüren bir kadro bulmuşlardır.

3-İktidarlar,maddi çıkarları yeniden yönlendirmişlerdir. Bu yönlendirmeler sayesinde sanayi toplumunun doğurduğu yeni durumlara uyum sağlayabilmiş, eksik kalan değişmelerin ortaya çıkarabileceği başarısızlıklardan kaçınabilmiştir.

(*) Bu makale "Le Prince et Le Patron " isimli kitapta belirtilen fikirleri yeniden ele almaktadır. (Paris,Cujas,1972).

(**)Paris II Üniversitesi İktisat Profesörü

(***) Doç. Dr.D.E.Ü.İ.İ.B.F.,İktisat Bölümü

(****) Araş. Gör., D.E.Ü. İ.İ.B.F.,Kamu Yönetimi Bölümü

Bu süreçte ard arda gelen iktidar değişimleri, sebepler bakımından olduğu kadar araçlar bakımından da kesin sonuçlar doğurmaktadır.

A) Araçlar bakımından ekonomik dinamizmin yön değiştirmesi "kullanılabilir fazlalık" miktarında kritik sınırın aşılmasına ve bölünebilirlikte yeni bir şekil yaratılmasına sebep olmaktadır.

I-Sanayi, gerekli teknik araçları bulduğu oranda şehirlerde ortaya çıkmıştır. Böylece şehrin anlamı değişmiş ve eski tüketici şehirlerin yerini üretici şehirler almaya başlamıştır. Bu aynı zamanda tarımsal bünyeli ekonomiye oranla daha büyük bir üretim artışına sebep olmaktadır. Ekonomik gücün şehirlere kaymasıyla iktidarın gücü de şehirleri temsil ettiği oranda arttı. Kırsal kesimi temsil eden yani kırsal kesimden seçilen iktidarlar, gelişmeyle gelen köklü değişikliklerden şehirli kadar memnun olmayan toprak sahiplerinin desteğini almış olsalar bile insanları kentlere göçe zorlayacak bir değişikliği istemiyerek kabul edebilirler. Gerçekten de tarımsal kitleye dayanan ihtilalcilerin çoğu, şehirli insan gruplarınca yetiştirilmişler ve iktidara getirilmişlerdir. İktidarlar başarıya yürümede, kırsal kesimin etkisine karşı şehrin etkisinin daha önemli olduğunu kavradığı takdirde, kalkınmayı hızlandıran tarımsal ihtilal ortaya çıkabilir ve kalkınmayı artıran ve sürekli toplanan fazlalık yaratılabilir.

Bu nedenle, iktidar, en azından iki şart bir araya geldiğinde, ekonomik kalkınmayı doğru ve rasyonel yönde özendirmek için dinamizminin yönünü değiştirebilir. Bu iki şart şunlardır:

1-Sanayi merkezi büyük şehirlerin kurulmasını sağlamak için yeterli derecede zirai ürün fazlalığı mevcut olmalıdır.

2-Şehirlerde ekonominin kırsal kesime doğru kutuplaşmasını doğuran yeni bir üretim faaliyeti doğurabilmelidir. Şehirler yıllardır süren teknolojik yatırımlarla, tabiatla olan ikili mübadeleyi (diacronic) keşfettiğinden kırsal kesimle arasında bu kutuplaşma olmaktadır. Kırsal kesim, biyolojik yolla tabiatla karşılıklı olarak farklı bir mübadele (tabiatın bire karşı birden fazla vermesi) yapmaktaydı; önceleri sanat eserleri ile tarımsal ürünler arasında karşılıklı mübadeleyi bilen şehir zamanla mekanik yolla, tabiatla karşılıklı olarak farklı bir mübadelenin yüksek rantabilitesini keşfediyor. Burada XVII. yüzyıl Fransa'sında, sonra XVIII. Yüzyıl İngiltere'sindeki dönüşümü hatırlatmak konumuz değildir. Yalnız şunun altını çizelim ki, eğer Fransa'da Colbertizm'le ortaya çıkan sanayileşme süreci, İngiltere'deki sanayi devrimi ile aynı kadere sahip olmamışsa, bu kuşkusuz, sanayileşme mantığının kırsal kesime yaygınlaştırılmamasından dır.

II- Bununla birlikte bazı şartlar bu sanayi mantığının kırsal kesime doğru genelleştirilmesine imkan vermektedir. Sanayileşme tedbirlerinin zaman, mekan ve değerlere bağlı olarak dağılımı söz konusudur. Tedbirlerin halka yaygınlaştırılması, bu tedbiri sertlikle düzenliyerek ve kendisinin müsaade ettiği yeni bölünebilirliği bir kenara bırakarak kontrol eden bir yönetimin ortaya çıkmasına yol açmaktadır. İnaniyoruz ki, bu, "hükmetmek için bölmek gerekir" denilen eski atasözünün derin anlamlarından biridir, zira yeni tedbir ve bu halde bölme tekniklerinin keşfinin iktidarın kuvvetlendirilmesinde ve iktidar dinamizminin yön değiştirmesinde temel bir rol oynadığı doğrudur. Yazı, muhasebe, para, mekanik saatler, kadastrolar, yer ölçme aletleri, üretim tekniklerindeki ilerlemelerle birlikte iktidar mantığını da değiştirerek güçlendiren araçlardandır. İktidarın niteliğindeki değişim üretici mantığı kazanan orta iktidar grupları aleyhine güçlenmektedir.

Orta grupların yıpratılması çok yönlü bir tarzda artan bir şekilde gerçekleşmiştir. İktidarlar, monetarizasyon (ekonomide para kullanmanın yaygınlaşması), banalizasyon (bayağılaştırma) yollarıyla bölmeyi öğrenmektedirler. İktidarca gizlenen bu bölünebilirlik, iktidar için güçlü olmanın fakat aynı zamanda, bunu uygun bir tarzda ekonomik kalkınmaya dönüştürmenin temel bir aracı olmaktadır.

Bu durumu iktidar dönüşümünün temeli olan "monetarizasyon" özel bir örneği üzerinde gösterebiliriz:

Kralın para basma hakkı, eğer önemli bir kısmının üretimi kralın iradesine tabi olmayan bir maddeyi, kralın iradesine uygun olarak damgalamaksa; kralın bu hakkının fazla önemi yoktur. İktidar tarafından kontrol edildikçe, paranın bozucu faaliyeti artmakta ve trampa ekonomilerini değiştirmekte temel araç olmaktadır. Paranın satın alma gücü zayıfladığında (Von Hayek'in deyiimiyle "Para kansızlaştığında") metal paradan kağıt paraya, sonra kağıt paradan kaydi paraya geçerken iktidar, bilindiği gibi, gitgide para basmayı keyfi bir şekilde ele geçirir. Değişim, merkezi güçle çevre güçler arasında kuvvet ilişkilerin uygun bir değişim hızına göre gerçekleştirilir. Bu güçler Kral ve Patronlardır. Birincisi (kral); merkezin emirlerine direnç göstermek için çevre güçlerin ortaya çıkardığı yeni para şekillerinin kontrolünü giderek ele geçirmektedir. Genel ifadesiyle, çevre güçlerin kontrol ettiği ekonomik işletmelerin (fief) etkili işletilmesinde, uygun mali yöntemi uygulayan kral, böylece, muhaliflerine karşı nefes alma imkanı sağlamıştır.

Fakat sosyal hayatın çeşitli alanlarına monetarizasyonun artarak girişi gitgide güçlenen ekonomik bir iktidarın ortaya çıkması için üçlü bir rol oynamaktadır :

- 1- Monetarizasyon, geleneksel sosyal yapıları kırmaktadır,
- 2- Monetarizasyon, zamanın anlamını değiştirmektedir,
- 3- Monetarizasyon, etkili bir malları gaspetme aracı olmaktadır.

a) Objeleri (malları) ayırtebilebilir, kıyaslanabilir ve nihaye bölünebilir kılan para, kendine has özelliği ve bölünmezliği olan sosyal yapıları tahrip edecek olan bir asittir. Etnologlar çok net bir şekilde gösterdiler ki, para " geleneksel toplumsal örgütlenme " yolu ile etkisiz duruma getirilmiştir. Geleneksel toplumsal örgütlenme, parayı belli tip mallar için özel hale getirerek kişiselleştirmekte ve doğallığını bozarak kullanımını kendine göre değiştirme yollarını aramıştır. Fakat gittikçe artan bir şekilde para kendi kendine yayılan evrensel mübadele durumunu ortaya çıkararak kendine verilen fonksiyonları zor da olsa aşmaktadır. Ayrıca para toplumun içine derinlemesine girmekte ve ortak mübadele gruplarında dayanışma yapılarının, cömertlik ve misafirperverlik gibi temel değerlerin çürütüp yok etti.

b) Para, özellikle kredi (yani paranın klasik değerini saklama fonksiyonundaki karşılığı) zamanın anlamını değiştirme araçlarındandır. Katı bir göstergeyle ifade edilen bu "zaman " kendi kendine dönüşmektedir. Şimdiki zaman sadece geçmişin uzantısı ve onun sonuçları değildir. Şimdiki zaman geleceğin ön belirtisi ve getireceği hasılların tahminidir. Kredi yalnızca daha önceki stokları ve geçmiş başarıların avantajını elinde tutanları değil, fakat aynı zamanda cesaret kapasitesi ve iradesiyle yeni fikirlerin yaratıcılığını elinde tutan kişilere karar verme imkanını açarak beşeri gönüllülüğü (volontarizm) arttırmaktadır. Bu bakımdan para, mevcut düzende büyük bir muhalefet aracı olduğu gibi aynı zamanda ortaya çıkarabildiği gayretlerin ürününü kurnazca gaspetme aracıdır da.

c)Para, " işletme düzeyinde ", güçlüklerin sayımı ve bölümünün Dekart'çı prensipleri uygulama aracıdır. O halde " para ", sadece zamanın anlam değişikliğine bağlı ekonomik mal üretme iradesi değildir, fakat aynı zamanda mal üretmenin koordineli gayretlerinin etkinliğini de kolaylaştırmaktadır.

Para, aynı şekilde, "ele geçirip gaspetmeyi" kolaylaştırmaktadır. Gaspetme fonksiyonu sadece potansiyel fazlalığı arttırmasından değil, fakat bilhassa bu fazlalığı gaspetme kapasitesini daha kolay hale sokmasındandır. Para, dayanışma ile ortaya çıkan ölçek ekonomilerinin önemini ortadan kaldırmaktadır. Herkes kendi parasal payını aldığından,

sosyo-ekonomik işbirliğine bağlı ek kazanç belirsizce müsadere edilebilir hale gelmektedir. Hatta para, finansal yanılmanın bile şartıdır.

Her ne şekilde olursa olsun parasal ifade, fazlalığın ele geçirilmesini ve onun efektif vergilendirilmesini mümkün kılmaktadır. Zira, henüz okumayı yeni öğrenen birinin kanunu bilmiyor sayılmaması gibi parayı henüz kabul eden biri de artık vergi tahsildarını da bilmiyor sayılamaz. Vergi toplamayı mümkün kılan zor kullanma şekilleri arasında baskı ve ikna, tamamlayıcı roller oynamaktadır. Fakat bunların etkinliklerini karşılaştırdığımızda "monetarizasyon" daha etkin görülmektedir. Bu nedenle kalkınmayı sağlayacak iktidarın bir "banker" gibi davranması esastır. Önceleri krallar kalkınma için bankerlere muhtaçken sonradan güçlenen iktidarın bizzat banker olması gerekti. Zira böyle bir banker daha verimli bir dünyada vergi tahsildarının temel fonksiyonunu güçlendirecekti.

III-Yeni dinamizm mantığı yerleştirecek olan iktidar;

1- Kentsel

2- Bürokratik

3- Mali (adil ve yasal) olmak zorundadır.

Tarih bize başarılan kalkınmaların temelinde bu özelliklerin bulunduğunu doğrulamaktadır. Kalkınmanın bu görelî ön şartlarının önemini üçüncü dünya ülkelerinin kalkınma politikalarında incelemek zorunluluğu vardır. Bununla birlikte bu kavramlar iyi tanımlanmış olsaydı, geçen yirmi yıldan beri olayların içinde birçok israftan kaçınmaya imkan verirdi. Tellebran'ın yıllar önce ifade ettiği gibi, "söylenmeden ortaya çıkan bir çok şey, söylenmesiyle çok daha iyi anlaşılacaktır".

Fakat, eğer bu dönüşüm, kral, vergi memuru ve askerin oluşturduğu etkili ve birbirini tamamlayan üçlüye, ekonomik olarak artan bir potansiyel verirse, geriye bu objektif dönüşümlerin nasıl doğdukları veya her halükârda, daha önce mevcut olan güçlerin sebeplerinin yeni şartlara uydu- rulması yoluyla nasıl mümkün olacağını bilmek kalmaktadır.

B) Değişikliklerin sebebi olan dönüşümün temeli tüketim mantığından üretim mantığına doğru gelişmektedir.

Geleneksel toplumlar ve onları karakterize eden iktidarlar, harpler ve sanatlarla tüketiciliğin sınırını zorlayarak kendi doyumlarını maksimize etmeyi amaçlamışlardır. Bu toplumlarda güçlü olma arzusu, harp ve sanatlar

yoluyla değil fakat bunların sayesinde belirmiştir. O halde, " üretim " sadece güçlü olma arzusuna götüren bir araçtır. Aynı şekilde, sanayi ile gelen maddi başarıdan, entegrasyon yoluyla Aristokraside sosyal terfiye geçiş uzun sürede mümkün olmuştur. Bu süre içinde üretim sadece en yüksek tüketim seviyelerine ve bilhassa üst düzeyde iktidarın icraatının oluşturduğu bu tüketim hacmine ulaşmanın dolambaçlı yolu olmuştur. Fakat sosyal hiyerarşideki entegrasyonun geleneksel yollarını izleyen kapanışa bağlı üretim tekniklerindeki ilerlemeler üretimi doğal rotasından çıkardı. Elitlerin mevki değişimi imkanları kapandığında esasen araç olan bu üretim sanayi güçleri için bir "amaç " haline dönüşmektedir.

Bize göre, temel kanun fazla üretmenin bir alt unsuru sayılan etkinliktir. Bu kanun, uygun bir çevrede mutlu ve dengeli insanların gücünden kaynaklanmaktadır. O halde bu kanun, bir kurtuluş yolu bulmaktadır. Kurtuluş yolunda bir amaç olan üretim güçlü olma araştırmasında gelişmenin temelini oluşturmaktadır. Böylece araç olan üretimle imkan dahiline sokulan aristokratik tüketimin güçlü olması yerine üretim yoluyla güçlü olunur. Bu dönüşüm iktidar arzusunun bir sonucudur ve üretim ilk kez iktidar arzusuna kendi ölçüsüne göre bir alan, yani sınırsız bir alan sağlamıştır. Zira, üretimin ufku; "üretim" bir şehrin yaratılması anlamını kazandığı zaman sınırsız olmaktadır. İktidarın bu dönüşümü çıkar mantığına uygun düşmektedir. Bu dönüşümü karakterize eden imtiyazlardan arpalıklara, rantlardan kârlara geçiştir. Bu geçiş, hala çok fazla olan ve gittikçe artan bir fazla üretimi ele geçirme imkanıyla açıklanmaktadır. Arpalıklar ve kârlar, sadece kamuoyunca sınırlandırılmışken rant ve imtiyaz Malthus'un biyolojik asgari geçim kanunu ile sınırlandırılmaktadır.(1). Çünkü bu yol kullanıma daha elverişlidir. Eğer imtiyaz ve arpalık her ikisinde kötüye kullanılmışsa, bunlar dinamizm için farklı bir anlama sahiptir. Zira birincisi (imtiyaz) statüyü kötüye kullanma, ikincisi (arpalık) ise görevin kötüye kullanılmasıdır. Kişi aşırı yoksul durumundan hak edilenin üstünde bir gelire kavuşmaktadır. Bu durum gerçek bir tüketime geçişe elverişsizdir, ama üretimi aşırı bir şekilde destekler. İktidarın bu tür dönüşümü, yeni egemenlik mantığını seçenlerin başarısını açıklar. Yeni egemenlik mantığının üstünlüğünü belirten iki temel özelliği vardır:

1-"Yeni egemenlik mantığı", fazla üretimde çok büyük bir etkinliği mümkün kılmaktadır,

1-Gerçekte, maksimum rantın en uygun topraklarda oturan insanların gelirleri ile biyolojik olarak insanı yaşatmaya ancak yeten marjinal topraklarda oturan insanın gelirleri arasındaki farkla sınırlandırılmış olduğunu biliyoruz.

2-"Yeni egemenlik mantığı", toplumun çoğunluğunu ilgilendirmektedir.

I-Yeni üretim büyük bir etkinliğe imkan verir; Çünkü;

1-Yeni üretim para ve muhasebe kullanan "rasyonel yönetim" uygulamaktadır ve kesin bir şekilde üretim faktörlerini bir araya getirilebilir hale sokmaktadır.

2-Yeni üretim, dışsal enerjinin durmaksızın düzeltilmesiyle kullanımına bağlı olarak etkinin azalan oranlı artışını ortaya çıkaran üretim faktörlerinin bileşimini kolaylaştırır.

3-Yeni üretim, doğal ihtiyaçlarla sınırlandırılmayan pazar imkanları yaratmaktadır. Bundan böyle ihtiyaçlara temel olan yalnızca biyolojik hazlar değil, fakat satın alma gücü ile donatılır donatılmaz ihtiyaç haline gelen, uyarılan ve kendi kendini besleyen "arzulardır". Eğer etkinlik , üretim artışının bir alt unsuruysa, exponensiyel (çok hızlı -üstel) artan ve geleneksel tarımın azalan randımanlarının sınırıyla bağlı olmayan bir üretim fazlalığının en iyi dayanağıdır. Gerçekten bu yeni üretim, iktidara diğer iktidarların üretici faaliyetiyle değilse bile, davranışlarında ölçüsüz bir görev ve teorik olarak hiç bir şeyle sınırlandırılmayan imkanlar vermektedir. 19. yüzyılın Bismark'tan Mutsu Mito`ya kadar en mutlak iktidarlarının ülkelerini sanayi toplumuna dönüştürmeyi kabul etmelerinin sebeplerinden birisi de budur.

II- Fakat aydın despotluğunun dönüşümü, sadece üretim mantığı ile ortaya çıkan iktidar dönüşümlerinin özel bir durumudur. Diğer durumlarda eski sınıfların bir karışımı söz konusudur. Ticaretin yeni insanları ile Aristokrasinin karışımı, 18. yüzyıl İngiltere'sindeki gibi sanayinin yeni insanlarıyla Aristokrasinin karışımıdır.

Bu dönüşümler, aynı zamanda, iktidarı ele geçirmeye karar veren yeni sınıflarca kullanılan, yeni bir yönetim metodundan ileri gelmiştir. Gerçekten, üretimci doktrin idare edilen kitlelerin çoğunluğunu ilgilendiren bir değere sahiptir. Çalışanlar için bir doktrin bulmak söz konusudur. Üretici faaliyetlerin rehabilitasyonu, emeğin anlamını değiştirmektedir ve büyük çoğunluğun özlem düzeyi üzerinde etkili olarak üretimci iktidarların yararlanmalarına imkân veren yeni bir araç sağlamaktadır. İktidar değişiklikleri, mutsuz olduklarına inandırılan çoğunluklara açıklanan bir çağırıyla her zaman gerçekleşmiştir.

Saint-Simon'dan Marx'a kadar üretimci doktrin, sadece kendilerini daha iyi temsil eden (veya en azından bu duyguyu vermesini bilen) bir ik-

tidar lehine iş gücünün harekete geçirilmesinin modern bir macerasıdır. Zaten tarih boyunca etkili muhalefetin, ekseriya sadece araç olan şeyi amaç haline, fakat gücünü yitirmiş bir amaç yararına, dönüştürmekten ibaret olduğunu gözlemlemek oldukça dikkat çekicidir. Araç, normal bir insanın perspektifinde, amaçtan çok daha büyük bir öneme sahip olmaktadır. Böylece mevkileri tutma aracı olan "servet", burjuvaziyle birlikte, bir amaç olmuştur. Sonra zenginleşme aracı olan emek, sosyalizm için bir amaç olmuştur. Emegın bir alt unsuru olan verimlilik ise ,günümüz teknokratik toplumları için bir amaçtır. Belki bir gün, üretim aracı olan "çalışma" da,yeniden amaç olacaktır.

III-Herşeye rağmen,üreticilerin çoğunluğuna yapılan çağrı,kendi kendini kabul ettirmek için,yeni iktidar idarelerince kullanılan bir manevra olabilmıştır. Bu manevra,orta vadede herkesin kullanabildiği,birikimli etkiler taşıyan sosyo-ekonomik örgütün bir dönüşümü sonucu ortaya çıkmıştır.

Zira, hayat seviyesinin artışı,önceki organizasyonda kendi kendine ortaya çıkıyordu;mantık tüketim mantığıydı ve bu organizasyonda yatırımlar savaşta,sanatta,veya dinde yapılıyordu. Küçük teknik gelişmeler, üretimle ortaya çıkan araçlar bütünüünün "kritik"miktarına ulaştığında üretim mantığı tüketim mantığının yerini almıştır ve dünyanın bir buçuk yüzyıldan beri yaşadığı istisnai büyüme imkanını ortaya koymuştur.Fakat önceki açıklamalarda belirtildiği gibi, tüketicilerin maximum tatminini belirleyen bir araştırmada,sanayileşmeyi yapan kralların ekonomi politikalarını yeniden kurma isteği boşunadır. Liberalizm ve bundan ortaya çıkan iktidar doktrininin hipotezi tamamen yetersizdir. Zira iktidar,bu tür kriteri seçmiş veya izlemiş olsaydı iktidarın tüketim mantığına karşı üretim mantığını seçmiş olması zayıf bir ihtimaldi."Üretim mantığı",gerçekten,dolaylı ve daraltılmış bir şekilde,ancak uzun vadede tüketimin iyileştirilmesini mümkün kılmaktadır.Bu nedenle,sanayileşen toplumlarda "ölçüsüz" projelerin varlığına şaşmamak gerekir.Görünüşte aşırı olan bu projeler,bireysel seviyede egemenlik arzusunun (excès) dinamizminin şartı olduğu gibi,global seviyede de etkinliğin şartı olmaktadır. Eyfel kuleleri, dev silahlar,uzayın keşfi ve nükleer güçler,kuşkusuz,tüketim mantığından çıkan randıman maximizasyonunda mantıklıdır,fakat üretim mantığında zorunludurlar. Büyümede üretim fazlalığı ile ılımlılığı arasında seçim yapılamamakta;buna karşılık içerdiği tehlikeler etkinlik doğurucu ürün artışı ile durgunluğun ve belki de edinilecek bir istikrar mutluluğunun kaynağı olan ılımlılık arasında seçim yapılmaktadır. (Ne var ki, bu tür istikrarları çağdaş,demokratik ve teknolojik dönüşümler çok kararsız kılmaktadır.)

Bundan dolayı,iktidarın kalkınma kargaşasında bir jandarma olarak

veya bir hakem olarak kendini tutabildiğini düşünmek boşunadır. İktidar başlıca teşvikçi ve taraftardır. Ve bu durum, doktrin bozukluklarına rağmen, bütün kalkınma tecrübelerinde gözlenir.

Öyleyse kalkınma; şehirli, bürokratik ve mali, fakat aynı zamanda, sanayici ve üretimci bir iktidar sonucunu doğurmaktadır. Üstelik bu, oldukça yaygın olmaya başlamış, fakat yeteri kadar altı çizilememiştir. Başlangıç yıllarındaki kalkınma mantığı tüketim artışı mantığı değildir fakat bütün yönleriyle açıldığında yeni ve sonsuz bir alan bulan egemenlik arzusunun büyümesinin mantığıdır. Gerçekten üretim artışı, aynı zamanda daha geniş bir yönetim aracıyla, sosyal çevre üzerinde baskısını artırma ve askeri potansiyel gücünü kuvvetlendirme aracıdır. Zira bunlar ilk bakışta bilinen etkinlikle beraber sanayi tekniğiyle mümkün kılınan hızını azaltmayı kullanan tahrip araçlarıdır.

Eğer kalkınma aşamasında öngörülen kararların mantığı egemen olma arzusu ise, bu arzu kalkınma sürecinin başlangıç tercihlerine bazı sınırlamalar getirebilir. Sosyo-ekonomik yapılarda önemli değişikliklerle izlenmeyen her büyümenin ayrılmaz parçası olan lojistik frenleme, orta vadede bunun ayırt edilmiş bir ispatıdır. Uzun zamandan beri mahreçler kanunu ve bu kanunun dolaylı uzantılarını inceleyen çeşitli analizler açısından yorumlanan endüstriyel gelişme yoluyla yaratılan yeni ilişkiler yüklenilebilir bir dengesizliğin gerçekleştirilmesi, kısa vadede ikinci bir limitir.

"Tiers-Monde" Dergisinde yayınlanmıştır.

Cilt: XV , No: 57 Ocak-Mart 1974